

MAQSUD SHAYXZODANING IJODI – OLTIN MEROS SIFATIDA

Aktamova Aziza Utkir qizi

Toshkent davlat transport universiteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Maqsud Shayxzoda ijodi o'zbek adabiyotida asar qahramonlarining obrazida ifodalangan jasurlik, adolatlilik, teran fikrlik, xalqparvarlik kabi sifatlar yoshlarni tarbiyalashdagi ahamiyati haqida so'z borgan.*

Kalit so'zlar: *ijod, jasurlik, adolatlilik, teran fikrlik, xalqparvarlik, adabiyotshunos*

Maqsud Shayxzodaning ijodi shu qadar qiziqki u faqat bir yo'nalishda emas balki turli xil yo'nalishlarda juda qiziq faoliyat ko'rsatgan Shayxzoda ko'p qirrali iste'dod sohibi bo'lgan. U she'rlar va dostonlar bilan birga, juda yuksak badiiy quvvatga ega bo'lgan dramalar ham yaratadi. Shayxzoda umrining so'ngida yozishga kirishgan, lekin tugatib ulgurmagan “Beruniy” dramasini hisobga olmaganda ham, uning “Jaloliddin Manguberdi” va “Mirzo Ulug'bek” dramalari allaqachon xalqimizning badiiy mulkiga aylanib qoldi. Shayxzoda ikkinchi jahon urushi yillarida yozgan “Jaloliddin Manguberdi” (1944) tragediyasida o'z yurtining ozodligi va mustaqilligi uchun mo'g'ul istilochilariga qarshi kurashgan so'nggi Xorazm shohining jangovar jasoratini tarixan aniq va haqqoniy tasvirlagan. Oybek bilan G'afur G'ulom o'sha vaqtda asarga yuqori baho berishib: “Tarixiy jarayonning haqiqiy mazmunini, uning ichki ma'nosini” ochib bergan deyishgan edi. 1946 yilgacha “Jaloliddin Manguberdi” dramasidan ayrim parchalar “Armug'on” to'plamida bosilgan edi. Shundan keyin 43 yil davomida asar tilga olinmadi va dunyo yuzini ko'rmadi. Asar sahnadan olingandan keyin ko'p o'tmay Shayxzoda qamaladi.

Bu asarga o'tmish ideallashtirilgan degan siyosiy ayb qo'yiladi. Musodara etilgan buyumlar ichida dramaning qo'lyozmasi ham bor edi. Muallif oqlanib, qaytib kelganidan keyin muayyan tashkilotlar “yo'qoldi” degan bahonalar bilan qo'lyozmani qaytarib bermadilar. Shayxzoda uni bir necha yil qidirishga majbur

bo'ldi va nihoyat, teatrning sobiq sufliyorlaridan uning bir nusxasini topishga muvaffaq bo'ladi. Lekin shunda ham asarning matni e'lon qilinmay qolaveradi. Taqdirning o'yinini qarangki, muallif bu asarining chop etilganini ko'rmay olamdan ko'z yumdi. "Jaloliddin Manguberdi"ning to'la matni birinchi marta Bokuda ozarbayjon tilida Shayxzodaning ikki jildlik saylanmasida bosilib chiqarildi. Faqatgina 1988 yildagina Jaloliddin Manguberdi" birinchi marta o'zbek tilida yozuvchining "Boqiy dunyo" degan kitobida to'la bosilib chiqarildi. Shayxzodaning yozuvchilik va ijodkorlik zehning o'tkirligi yana bir bor isbotlanadi. Maqsud Shayxzodaning o'zbek adabiyotiga qo'shgan yana bir ulkan hissasi "Mirzo Ulug'bek" tragediyasidir. Tragediya 1964 yili yoziladi, o'sha yili bu asar Hamza teatri sahnasida qo'yiladi, keyinchalik uning asosida kinofilm yaratiladi. Shayxzoda adabiyotshunos va tanqidchi sifatida ham samarali qalam tebratib, o'zbek xalq og'zaki ijodining Fozil shoir singari namoyandalari, „Alpomish“, „Shirin bilan Shakar“ kabi asarlari, o'zbek mumtoz va zamonaviy adabiyotining Bobur, Muqimiy, Furqat, Oybek, G'afur G'ulom, Hamid Olimjon, jahon adabiyotining Nizomiy Ganjaviy, Sh.Rustaveli, A.S.Pushkin, N.A.Nekrasov, A.N.Ostrovskiy, T.G.Shevchenko, A.P.Chexov singari namoyandalariga bag'ishlangan asarlar yezadi. Pedagog olim va shoir sifatida esa talaygina shoir, adabiyotshunos va tanqidchilar avlodining yetishib chiqishiga munosib hissa qo'shadi.

Maqsud Shayxzoda yuksak ilm egasi sifatida butun ijodi chuqur siyosiy publitsistik ruh bilan to'la bo'ldi. Uning she'riy, dramatik asarlari qaysi mavzuga bag'ishlangan bo'lmasin, zamona bilan hamohangdir. Shuning uchun ham ijodkorning shu tipdagi bevosita publitsistika janrida xizmat qilishi tasodifiy hol emas. Uning zo'r badiiy janrga ega bo'lgan publitsistik maqolalari va nutqlari ushbu iste'dodli adib ijodining mazmundorligi va rang-barangligidan yorqin nishonadir. Iste'dodli shoir mohir tarjimon ham edi. U jahon adabiyoti mumtoz shoirlarining asarlarini o'zbek tiliga tarjima qilishda katta xizmat qiladi. Jumladan, Shekspirning "Hamlet" hamda "Romeo va Juletta" asarlari o'zbek drama teatrlari sahnasida Shayxzoda tarjimasida sahnalashtiriladi. Shoir mahoratining o'sishiga, uning jahon adabiyotining klassik asarlarini g'oyat sevib o'rgangani, ularning boy badiiy

tajribasini ustalik bilan o'zlashtirgani ham sabab bo'ldi. U G'arbiy Yevropa va rus adabiyotini mukammal bilgani holda o'zining Vatan adabiyotini - Sharq she'riyati merosini ham to'la o'rgangan edi. Maqsud Shayxzodani 50-yillar boshida mutlaqo asossiz ravishda qamoqqa oladilar va 25 yilga surgun qiladilar. Stalin vafot etgach, tuhmat bilan nohaq qamalganlarning ishi qayta ko'rildi. Shu tariqa 1955 yili ko'pgina fidoyi ziyolilarimiz qatori Shayxzoda ham oqlanib chiqdi. Lekin 5 yillik qamoqxona azoblari natijasida shoirning sog'ligi juda yomonlashib qolgan edi. Shunga qaramay, umrining oxirigacha 10 yil davomida baland uyning eng yuqori qavatida yashashga majbur bo'ldi. Ana shunday og'ir sharoit va xastalikda ham hayotidan sira nolimay umrining oxirigacha ijod qilishdan to'xtamadi. Boshidan qanchadan-qancha musibatli kunlar o'tgan bo'lmasin, u hech zorlanmagan. Uning iymon-e'tiqodi, dunyoqarashi, yuqoridagi misralarda teran bayon qilingan. U hech qachon alamzadalik bilan yashamadi. Aksincha, unga xiyonat qilgan, uni azob uqubatlarga, jiddiy xastaliklarga duchor qilganlar haqida hech qayerda, hech narsa demagan. Shayxzoda o'zining insoniy fazilatlariga sodiq qolib, doimo xayrixohlik va balandlik xislatlari bilan yuksalib yashadi.

Chunki uning chinakam, sodiq do'stlari ham oz emas edi. Bular Oybek, G'afur G'ulom, Hamid Olimjon, Komil Yashin, Mirtemir, Shukur Burxon kabilar edi. Shayxzoda adabiy bilim doirasining kengayishi, ijodining mumtoz jahon yozuvchilari badiiy tajribasi bilan boyishida tarjima muxim rol o'ynadi. U Sh.Rustavelining „Yo'lbars terisini yopingan paxlavon“ (hamkorlikda) eposi, U.Shekspirning sonetlari, A.S.Pushkinning she'rlari, „Mis chavandoz“ dostoni, „Motsart va Salyeri“ tragediyasi, M.Yu.Lermontovning she'rlari va „Kavkaz asiri“ dostonini, shuningdek, Nizomiy, Fuzuliy, Mirza Fatali Oxundov, Ezop, Esxil, Gyote, Bayron, Mayakovskiy, Nozim Hikmat va boshqa yozuvchilarning ayrim asarlarini o'zbek tiliga katta mahorat bilan tarjima qildi. Yozuvchi, adabiy dramaturg, tarjima ustasi, buyuk pedagog, tilshunos va adabiyotshunos Maqsud Shayxzoda nomidagi o'quv zali va ekspozitsiya g'oyat nozik did va mohiyatan uyg'unlikda tashkil etilganini Shukur Burxonovdek ulkan san'at darg'asiyu, Jaloliddin Manguberdidek buyuk tarixiy shaxslar siymolari ham aytib turibdi. Maqsud Shayxzodaning xalqimiz tarixiga,

jumladan, Jaloliddin Manguberdi taqdiri va kurashiga odilona yondoshganligi, haqiqatni himoya qilganligi Prezidentimiz Islom Karimov imzosi bilan e’lon qilingan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998 yil 24 sentyabrdagi “Jaloliddin Manguberdi tavalludining 800 yilligini nishonlash to‘g‘risida”gi qarori ham yana bir bor tasdiqlaydi. Shoir 1967-yilning 19-fevralida xastalikdan vafot etadi. Uning vafotidan so‘ng olti jildlik «Asarlar»i nashr etiladi. Mustaqillik yillarida marhum Maqsud Shayxzoda ijodi va qilgan xizmatlari haqiqiy qadr topdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Maksud Shayxzoda zamondoshlari xotirasida, T., 1983 y.
2. Shayxzoda Maksud. Shoir qalbi dunyoni tinglar (Tanlangan asarlar) // Toshkent, „Nihol“, 2008. – 28
3. Boboyev T. “Adabiyotshunoslik asoslari”. Toshkent. 2002. 558 b.
4. Mamurova, F. I. (2021, May). ARTIST OF UZBEKISTAN MAKSUD SHEIKHZADE. In *E-Conference Globe* (pp. 176-178).
5. Mamurova, F. I., & ugli Abdubahabov, A. A. (2023). TWO FOLK POETS. “*TRENDS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE*”, 1(3), 23-30.
6. Islomovna, M. F., & Abduvoxob o‘g‘li, A. A. (2023, January). Maqsud Shayxzodaning Hayoti Va Ijodi. In *Interdisciplinary Conference of Young Scholars in Social Sciences (USA)* (pp. 19-20).
7. Mamurova, F. (2023). MAQSUD SHAYXZODANING ADABIY MEROSI. *Бюллетень студентов нового Узбекистана*, 1(11), 9-11.